

Wijk Bronkhorst fase 3 te Andel

- Quickscan flora en fauna in het kader van de Wet natuurbescherming –

Opdrachtgever	mRO
Datum veldbezoek	24 juli 2023
Kenmerk rapport	QS2023-WE-3036 - Quickscan flora en fauna Wijk Bronkhorst fase 3 te Andel
Datum rapport	14 november 2023
Versie	V2.0
Auteur	ing. W. Egging
Controle	ing. J.M de Wever

EcoTierra-ecologisch adviesbureau

Postadres: Abraham Teerlinkstraat 10, 7424 DM Deventer

Bezoekadres: Keulenstraat 10, 7418 ET Deventer

www.ecotierra.nl

info@ecotierra.nl

0570-597418

Draagvlak voor natuur is de basis voor natuurbescherming

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven. EcoTierra- ecologisch adviesbureau is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van EcoTierra- ecologisch adviesbureau; opdrachtgever vrijwaart EcoTierra- ecologisch adviesbureau voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	AANLEIDING	4
1.2	DOELSTELLING	4
1.3	VOLLEDIGHEID ONDERZOEK	4
1.4	GELDIGHEIDSDUUR RAPPORT	5
2	ONDERZOEKSOPZET	6
2.1	BRONNENONDERZOEK	6
2.2	VELDBEZOEK	6
3	PLANGEBIED EN BEOOGDE INGREPEN	7
3.1	PLANGEBIED	7
3.2	GEWENSTE TOEKOMSTIGE SITUATIE EN VOORGENOMEN INGREPEN	9
4	BEVINDINGEN BRONNENONDERZOEK EN TOETSING	10
4.1	BEVINDINGEN EN TOETSING BESCHERMDE GEBIEDEN/ HOUTOPSTANDEN	10
4.2	BEVINDINGEN BRONNENONDERZOEK, VELDONDERZOEK EN TOETSING SOORTEN	11
5	CONCLUSIE	18

BIJLAGEN

1. Wettelijk kader
2. Lijst beschermde soorten
3. Jaarrond beschermde nesten
4. Bronnen

1 INLEIDING

In opdracht van mRO heeft EcoTierra- ecologisch adviesbureau ter plaatse van de wijk Bronkhorst (fase 3) te Andel (gemeente Altena) een quickscan flora en fauna uitgevoerd in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb).

Het plangebied is gelegen in de wijk Bronkhorst en betreft grotendeels een braakliggend terrein en weiland.

1.1 Aanleiding

De initiatiefnemer is voornemens nieuwbouwkavels op de percelen te realiseren. Er worden geen opstallen geamoveerd. Er worden mogelijk één boom gekapt en meerdere oppervlaktewateren gedempt.

In verband met de Wet natuurbescherming (Wnb) is het noodzakelijk om voorafgaande aan ruimtelijke ingrepen en inrichting te toetsen of de geplande activiteiten geen negatief effect hebben op beschermde plant- en/of diersoorten en leefgebieden.

1.2 Doelstelling

Het doel van onderhavige quickscan is inzicht geven of de voorgenomen activiteiten een overtreding van de vigerende natuurwetgeving tot gevolg hebben.

Om dit inzicht te verkrijgen worden de volgende vragen beantwoord;

- zijn er binnen het plangebied beschermde dier- en plantsoorten aangetroffen en/of worden deze verwacht?
- wat is de juridische status van deze soorten?
- hebben de voorgenomen activiteiten een (significant) negatief effect op deze soorten?
- ligt het plangebied in of nabij beschermde natuurgebieden, zoals het NNB of Natura2000-gebieden?
- wat zijn de gevolgen en dienen er (mitigerende) maatregelen genomen te worden?
- dient er een nader onderzoek uitgevoerd te worden?
- dient er een ontheffing aangevraagd te worden?

1.3 Volledigheid onderzoek

Een quickscan is een momentopname en kan slechts in beperkte mate uitsluitel geven over de aan- of afwezigheid van soorten. Het kan voorkomen dat soorten niet worden waargenomen tijdens het veldbezoek. Aan de hand van expert-judgement en bekende ecologische principes zal een inschatting worden gemaakt over het wel of niet voor kunnen komen van beschermde plant- en diersoorten. Verder is de quickscan geen veldinventarisatie. Veldinventarisaties omvatten meerdere opnamerondes die volgens standaardmethoden worden uitgevoerd. EcoTierra is niet verantwoordelijk voor de gevolgen die kunnen voortvloeien uit het missen van soorten. Het blijft natuur waardoor moeilijk waarneembare soorten kunnen worden gemist of mogelijke vestiging van exemplaren na het onderzoek kan plaatsvinden.

1.4 Geldigheidsduur rapport

Afhankelijk van de aangetroffen soorten is de rapportage drie of vijf jaar geldig. Voor Habitatrichtlijnsoorten en vogels met een jaarrond beschermd nest dient maximaal drie jaar als geldigheidsduur te worden gehanteerd met als voorwaarde dat er weinig (fysieke) veranderingen hebben plaatsgevonden in het plangebied.

2 ONDERZOEKSOPZET

In onderhavige quickscan is de locatie gescreend op de aanwezigheid van beschermde planten diersoorten. Er is gestart met een bronnenonderzoek en vervolgens is de locatie bezocht.

2.1 Bronnenonderzoek

Voor het bronnenonderzoek zijn diverse (digitale) verspreidingsatlassen (waaronder de NDFF) geraadpleegd. Hierdoor is indicatief een beeld verkregen of er relevante soorten voorkomen binnen of in de omgeving van het plangebied. De NDFF is op 23 juli 2023 geraadpleegd. Er is met name gekeken, tot 10 jaar terug, naar jaarrond beschermde nesten, Habitatrichtlijnsoorten en nationaal beschermde soorten (niet vrijgestelde soorten onderhavige provincie). Het betreft hier ook waarnemingen van bijvoorbeeld foeragerende en overvliegende exemplaren.

Diverse kaarten (waaronder NNN, Natura2000 en Natuurbeheerplan) van de provinciale site gelderland.nl zijn geraadpleegd in september en oktober 2023.

2.2 Veldbezoek

Het plangebied is op 24 juli 2023 overdag bezocht. Ten tijde van het veldbezoek was het half bewolkt bij een temperatuur van rond de 22°C.

Het plangebied was ten tijde van het veldbezoek grotendeels toegankelijk. Alleen de weide aan de oostzijde was niet toegankelijk en door ruigte/ bramenstruiken was het terrein niet overal begaanbaar. De directe omgeving van het plangebied is tijdens het veldbezoek eveneens bekeken. Gedurende het onderzoek is niemand geïnterviewd.

Er is tijdens het veldonderzoek zoveel mogelijk concrete informatie verzameld met betrekking tot de aan- of afwezigheid van beschermde soorten (zicht- en geluidswaarnemingen, sporenonderzoek naar de aanwezigheid van pootafdrukken, graafsporen, nesten, holen, uitwerpselen, haren en dergelijke).

Het onderzoek is uitgevoerd door ecooloog ing. W. Egging. De ecologen van EcoTierra-ecologisch adviesbureau hebben een relevante HBO-studie gevolgd. Tevens worden diverse relevante cursussen gevolgd, symposia en congressen bezocht en diverse vakbladen en nieuwsbrieven gelezen om de laatste ontwikkelingen te volgen. De onderzoekers zijn in het bezit van diverse certificaten, waaronder 'Zorgvuldig handelen Wet natuurbescherming, ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, niveau 4, IPC Groene Ruimte (door Stadswerk erkend certificaat)'.

3 PLANGEBIED EN BEOOGDE INGREPEN

In dit hoofdstuk zijn de onderzoekslocatie en de voorgenomen activiteiten beschreven.

3.1 Plangebied

Het plangebied is gelegen in de wijk Bronkhorst en betreft een braakliggend terrein en weiland. In het plangebied zijn meerdere watergangen aanwezig en een solitaire boom. Tevens is er tijdelijke infrastructuur aangelegd in de vorm van stelconplaten. De directe omgeving bestaat uit woonpercelen en infrastructuur.

Afbeelding 1: Situering plangebied (bron: PDOK).

Foto's: Indrukken plangebied. Weiland en de mogelijk te kappen boom.

Foto's: Indrukken plangebied. Tijdelijke infrastructuur in het plangebied.

Foto's: Indrukken plangebied. Braakliggend terrein.

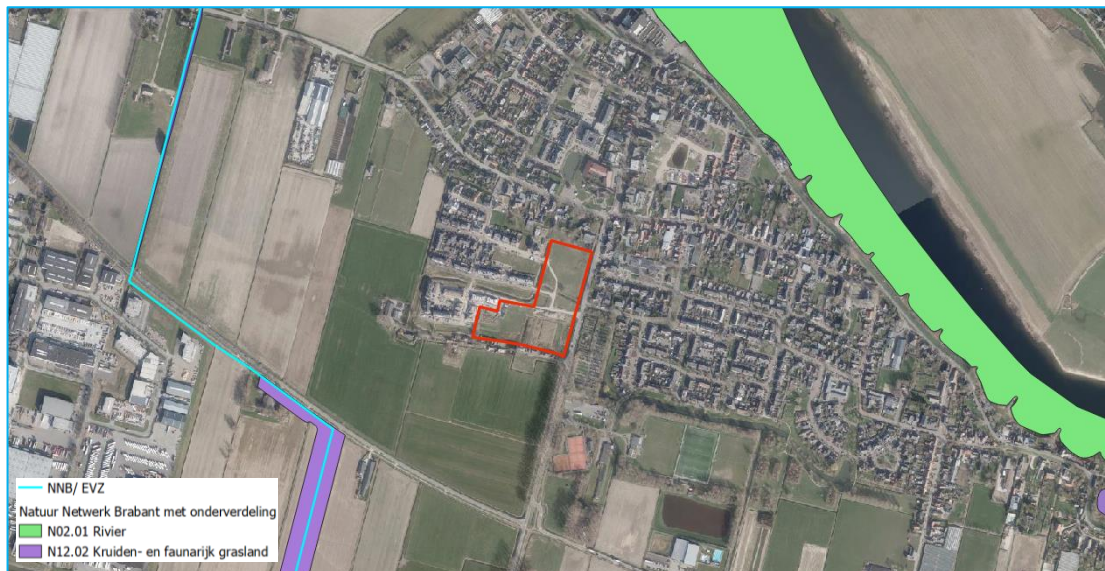
Foto's: Indrukken plangebied. Te dempen watergangen.

4 BEVINDINGEN BRONNENONDERZOEK EN TOETSING

Hieronder worden de bevindingen van het onderzoek weergegeven. Tevens vindt er een toetsing aan de Wet natuurbescherming plaats en zal er gekeken worden of er gevolgen kunnen zijn voor het Natuur Netwerk Brabant of overige beschermde natuurgebieden.

4.1 Bevindingen en toetsing beschermde gebieden/ houtopstanden

In de database van de provincie Brabant is af te lezen dat het plangebied niet is gelegen in het Natuur Netwerk Brabant (NNB) en/ of de Ecologische verbindingszone (EVZ). Het NNB is ten noordoosten en zuidwesten van het plangebied gelegen. Op circa 350 meter ten zuidwesten van het plangebied betreft dit een kruiden- en faunarijck grasland (tevens EVZ). Op circa 400 meter ten noordoosten is de rivier de Afgedamde Maas gelegen.

Afbeelding 3: Ligging plangebied t.o.v. het Natuur Netwerk Brabant en de EVZ (bron: brabant.nl).

- In de provincie Noord-Brabant is de externe werking van toepassing. De voorgenomen ingrepen zullen geen significant negatief effect hebben op het NNB-gebied. Het plangebied is vrijwel aan alle zijden ingesloten door woningen en infrastructuur waardoor er geen effecten te verwachten zijn op de genoemde NNB-gebieden. Derhalve wordt een nadere procedure in de vorm van een 'nee, tenzij-toets' niet noodzakelijk geacht.

Op circa 1,5 kilometer afstand ten noorden en ten zuiden is het Natura2000-gebied 'Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem' gelegen, een Habitatrichtlijngebied.

Afbeelding 4: Ligging plangebied t.o.v. Natura2000-gebieden (bron: PDOK).

Door de onderlinge afstand en de tussenliggende wegen en gebouwen is er geen rechtstreekse aantasting (door bijvoorbeeld licht, trillingen, geluid of menselijke aanwezigheid) of indirecte aantasting (door bijvoorbeeld verdroging) te verwachten op soorten (leefgebieden en habitat) die voor dit Natura2000-gebied zijn aangewezen.

- Verdere toetsing aan Natura2000 is niet noodzakelijk.

Thema's als vermesting/ verzuring (stikstof) vallen niet onder de reikwijdte van onderhavige quickscan flora en fauna. De sinds 1 juli 2021 aangenomen wet Stikstofreductie en Natuurverbetering is sinds de uitspraak van de RvS komen te vervallen. Door de werkzaamheden en in de toekomstige situatie zal er een toename zijn van stikstof.

- Er dient er een AERIUS-berekening uitgevoerd te worden.

Er wordt in het kader van het project mogelijk één boom gekapt.

- Het onderdeel 'houtopstanden' van de Wet natuurbescherming is niet van toepassing. Mogelijk is er gemeentelijk beleid van toepassing op de kap, hiervoor dient de gemeente geraadpleegd te worden.

4.2 Bevindingen bronnenonderzoek, veldonderzoek en toetsing soorten

NDFP

Voor het daadwerkelijke plangebied zijn geen relevante waarnemingen aangetroffen. In de omgeving is roek, huismus, bunzing, gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis en grote modderkruiper waargenomen.

Openbare rapportages

Er zijn relevante openbare rapportages beschikbaar van het plangebied in verband met de eerdere nieuwbouwfases van de wijk.

In februari 2013 is door Royal HaskoningDHV een quickscan flora en fauna (2013, Quick scan ecologie Bronkhorst I, Andel Natuurwaardenonderzoek Flora- en faunawet, Royal HaskoningDHV, 's-Hertogenbosch) uitgevoerd. In de quickscan werd geconcludeerd dat in het plangebied mogelijk verblijfplaatsen en / of (onderdeel van het) leefgebied van strenger beschermde soorten, te weten vleermuizen (tabel 3), bittervoorn (tabel 3), kleine modderkuiper (tabel 2), grote modderkuiper (tabel 3), kerkuil en steenuil aanwezig waren. Nader onderzoek werd noodzakelijk geacht.

In oktober 2013 is door Royal HaskoningDHV een visinventarisatie (2013, Visinventarisatie sloten en watergangen plangebied Bronkhorst, Andel, Royal HaskoningDHV, 's-Hertogenbosch) uitgevoerd. In de visinventarisatie is een uitgebreide schepnetbemonstering uitgevoerd. Hierbij zijn kleine watersalamander, drie- en tiendoornig stekelbaarsje en enkele groene kikkers aangetroffen. Bij een vleermuisinventarisatie is een exemplaar van de kleine modderkruiper aangetroffen in het zuidwesten van het plangebied. De in de quickscan verwachte strenger beschermde soorten bittervoorn en grote modderkruiper zijn niet aangetroffen in de wateren in het plangebied.

In oktober 2013 is door Royal HaskoningDHV een onderzoek naar het voorkomen van uilen en andere vogels met een jaarrond beschermd nest (2013, Onderzoek naar het voorkomen van uilen en andere vogels met jaarrond beschermde nesten in plangebied Bronkhorst, Andel, Royal HaskoningDHV, 's-Hertogenbosch) uitgevoerd. In dit onderzoek werd geconcludeerd dat op basis van gegevens en gebiedskennis van de regionale Uilenwerkgroep alsmede constatering op basis van de vleermuisinventarisatie het plangebied en aangrenzende (voor uilen geschikte) opstallen niet gebruikt werden als broedgelegenheid. Ook was het plangebied niet van belang als jacht- en foerageergebied van steenuil en kerkuil. Herinrichting van het plangebied zal niet leiden tot negatieve effecten op vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest.

In oktober 2013 is door Royal HaskoningDHV een vleermuisinventarisatie (2013, Vleermuisinventarisatie bestemmingsplan Bronkhorst, Andel, Royal HaskoningDHV, 's-Hertogenbosch) uitgevoerd. In dit onderzoek werd geconcludeerd dat het plangebied niet voorziet in vaste zomerverblijfplaatsen, paarplaatsen, kraamplaatsen, en winterverblijfplaatsen van genoemde vleermuizen. Ook waren er geen aanwijzingen dat het plangebied van belang is als foerageergebied voor vleermuizen en er waren geen indicaties voor aanwezigheid van belangrijke vliegroutes voor vleermuizen. De nieuwbouwplannen hadden geen wezenlijk effect op bestaande vleermuispopulaties en hun leefgebied. Er bleek geen ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.

Flora

Tijdens het veldbezoek zijn er binnen het plangebied geen beschermde wilde vaatplanten aangetroffen. Het plangebied heeft een verstoorde bodem en is zeer voedselrijk. In het bronnenonderzoek zijn eveneens geen beschermde wilde vaatplanten aangetroffen. Er zijn geen negatieve effecten te verwachten aangaande deze soortgroep.

Vogels

Tijdens het veldbezoek zijn er in het plangebied en de directe omgeving diverse vogelsoorten waargenomen zoals, huismus, spreeuw, merel, wilde eend, waterhoen en koolmees.

Het plangebied is met name onderzocht op sporen en geschiktheid voor soorten met een jaarrond beschermd nest.

Jaarrond beschermd nest

Er zijn geen opstallen aanwezig, jaarrond beschermde nesten van huismus, gierwaluw en uilen (steen- en kerkuil) zijn uitgesloten. De bouw van de woningen kan mogelijk juist extra broedgelegenheid opleveren voor soorten als huismus/ gierwaluw. Eventuele nesten van bijvoorbeeld huismus in naastgelegen woningen worden door de beoogde realisatie van de woning niet aangetast.

Wel is de te kappen boom in potentie geschikt voor jaarrond beschermde nesten van ransuil, en roofvogels. De boom was zeer beperkt te onderzoeken vanwege het blad aan de boom daarnaast was de weide niet toegankelijk voor sporenonderzoek onder de boom (braakballen/veren). In het bronnenonderzoek of in het nader onderzoek in 2013 zijn geen jaarrond beschermde nesten vastgesteld, maar dit onderzoek is inmiddels 10 jaar geleden.

Jaarrond beschermde nesten/ roestplekken van genoemde soorten zijn derhalve niet volledig uit te sluiten. Wanneer het blad van de bomen is dient er een bomencheck uitgevoerd te worden. Mogelijk dienen er naar aanleiding van de bomencheck vervolgstappen genomen te worden, zoals een nader onderzoek.

Categorie 5 nesten

Categorie 5 nesten zijn nesten die in principe niet jaarrond beschermd zijn, tenzij er ecologisch zwaarwegende motieven zijn (geen enkel andere broedplek nabij bijvoorbeeld). Dergelijke nesten zijn niet aangetroffen maar komen wel voor in het plangebied (bijvoorbeeld koolmees). Er zijn voor categorie 5 nesten voldoende broedplekken nabij aanwezig. Ook in de toekomstige situatie kan er gewoon weer gebroed worden door dergelijke soorten. Er is derhalve geen sprake van een jaarrond beschermd status.

Soorten zonder jaarrond beschermd nest

Er zijn geen niet-jaarrond beschermde nesten aangetroffen in het plangebied. Ondanks dat er geen nesten zijn aangetroffen is het zeer waarschijnlijk dat dergelijke nesten nog gevormd worden in het broedseizoen, binnen of grenzend aan het plangebied. De werkzaamheden dienen derhalve zoveel mogelijk buiten het broedseizoen plaats te vinden of te starten (broedseizoen loopt globaal van maart tot en met augustus, afhankelijk van soort en weersomstandigheden). Het gaat erom of een broedgeval wordt verstoord/ vernietigd of niet. Niet jaarrond beschermde nesten mogen buiten het broedseizoen (wanneer ze verlaten zijn) verwijderd of ongeschikt gemaakt worden. Hierbij kan gedacht worden aan het rooien van groenstructuren en maaien van de taluds van de te dempen watergangen om broedgevallen te voorkomen.

Grondgebonden zoogdieren

Steenmarter

Het plangebied vormt geschikt habitat voor de steenmarter. Steenmarters gebruiken (hooi)zolders, ruimtes onder het dak, ruimtes boven plafondplaten, schuurtjes, maar ook stenenstapels, dichte groenstructuren of takkenhopen als verblijfplaats. Er zijn dichte groenstructuren binnen het plangebied aanwezig.

Mogelijk gaat er door de ingrepen een verblijfplaats verloren. Er dient een nader onderzoek plaats te vinden naar deze soort om vast te stellen of de soort voorkomt en er eventueel een verblijf heeft. Dit kan o.a. door middel van het plaatsen van cameravallen (indien er geborgd kan worden dat deze niet gestolen worden).

Mogelijk dienen er naar aanleiding van het nadere onderzoek een ontheffing aangevraagd te worden en/ of mitigerende maatregelen genomen te worden.

Functioneel leefgebied van de steenmarter gaat niet verloren, daar is voldoende van in de directe omgeving.

Kleine marterachtigen en overige marterachtigen

Het plangebied is geschikt voor kleine marterachtigen (wezel, hermelijn en bunzing). Onder andere de aanwezige dichte begroeiing, stenen stapels, en holtes in de bodem zijn geschikt als voortplantingsplek en schuilplek voor kleine marterachtigen. Tijdens het veldbezoek zijn geen kleine marterachtigen waargenomen, maar kleine marterachtigen laten zich ook maar zelden zien.

Foto's: Mogelijke verblijven en holtes in dichte begroeiing, gestapelde stenen en holtes.

Mogelijk gaat er door de ingrepen een verblijfplaats en significant leefgebied verloren. Er dient een nader onderzoek naar deze soortgroep plaats te vinden. Er dienen, indien te beveiligen tegen diefstal, cameravallen en *Mostela*'s en struikrovers geplaatst te worden om vast te stellen of exemplaren van deze soortgroepen voorkomen. Als richtlijn voor het onderzoek wordt het document 'Handreiking Kleine Marters in relatie tot soortbescherming', provincie Noord-Brabant, 2017 aangehouden. Mogelijk dienen er naar aanleiding van het nadere onderzoek een ontheffing aangevraagd te worden en/ of mitigerende maatregelen genomen te worden.

De boommarter en das worden niet verwacht op een dergelijke locatie omringd door bebouwing. Er zijn geen sporen die duiden op de aanwezigheid van deze soorten en ook in het bronnenonderzoek zijn deze soorten niet aangetroffen.

Eekhoorn

Er zijn geen nesten/ verblijfplaatsen van eekhoorn aangetroffen. Daarnaast is het plangebied slechts zeer beperkt geschikt voor deze soort. Nesten/ verblijfplaatsen van eekhoorn zijn derhalve uitgesloten.

Overige soorten met een jaarrond beschermde verblijfplaats

Verblijfplaatsen of significant leefgebied van overige soorten die door de provincie niet zijn vrijgesteld worden in onderhavig plangebied niet verwacht.

Door provincie vrijgestelde soorten

Er komen mogelijk door de provincie vrijgestelde soorten zoals sommige muizen dergelijke voor. Voor vrijgestelde soorten geldt een algehele vrijstelling als het ruimtelijke ingrepen betreft. Wel is de zorgplicht van toepassing. Doden dient zoveel mogelijk voorkomen te worden door exemplaren de kans te geven om te vluchten.

Vleermuizen

Er zijn binnen het plangebied geen opstallen aanwezig. Verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen zijn derhalve uitgesloten. Externe werking op eventuele verblijven in naastgelegen woningen is niet van toepassing, de nieuw te bouwen woningen staat hier ver genoeg vandaan. Wel dient verstoring door bijvoorbeeld licht op de omgeving/ omliggende bebouwing tijdens de bouw en in de toekomstige situatie voorkomen te worden.

In de te kappen boom zijn geen ingerotte holtes, loszittende schors en/ of scheuren waargenomen waarvan boombewonende soorten gebruik kunnen maken. De boom is daarnaast vanwege de ligging ook niet geschikt bevonden voor boombewonende soorten (geïsoleerd en op een open plek). Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen zijn niet te verwachten.

Er zal door vleermuizen gefoerageerd worden binnen en nabij het plangebied. Foerageergebied is alleen beschermd wanneer dit gebied noodzakelijk is om de functionaliteit van een vaste verblijfplaats te behouden. In onderhavige situatie zal dit niet aan de orde zijn. Eerder uitgevoerd vleermuisonderzoek, uitgevoerd voor een groter plangebied, concludeerde deze aanname eveneens.

Er zijn geen vliegroutes in het plangebied te verwachten. Eerder uitgevoerd vleermuisonderzoek bevestigt dit.

Amfibieën, reptielen en vissen

Vissen

Gezien de hoeveelheid kroos en het doorzicht zal het water van de te dempen watergangen voedselrijk zijn. Op basis van het bronnenonderzoek is naar voren gekomen dat de grote modderkruiper voorkomt binnen 500 meter van het plangebied. De soort is ten zuiden van het plangebied door RAVON met eDNA aangetoond in 2016. De watergangen staan in verbinding met wateren in de omgeving waar de grote modderkruiper is vastgesteld.

De grote modderkruiper kan goed overleven in dergelijke voedselrijke omstandigheden. De grote modderkruiper preferereert ondiepe wateren met een (dikke) modderlaag, rijke oever- en onderwatervegetatie en in of nabij snel opwarmende wateren.

Foto's: Te dempen watergangen geschikt voor grote modderkruiper.

De wateren binnen het plangebied en de omgeving voldoen aan de eisen die door grote modderkruiper gesteld worden waardoor deze soort niet is uit te sluiten.

Ondanks dat de soort in 2013 niet is vastgesteld kan de soort zich in de afgelopen 10 jaar verder verspreid hebben. Ook geeft een schepnettenonderzoek (uitgevoerd in 2013) niet volledig uitsluitel over aanwezigheid van deze moeilijk te onderzoeken soort.

Mogelijk wordt de soort bij het dempen van de watergangen gedood of wordt essentieel leefgebied vernietigd. Er dient een nader onderzoek naar deze soort plaats te vinden.

Geadviseerd wordt om met behulp van een soort-specifieke eDNA analyse een eerste check te doen of deze soort voorkomt in de watergangen. Dit is een snelle en gevoelige methode om eDNA van een specifieke soort aan te tonen (95% detectiekans). Op basis van de resultaten van het eDNA kan bepaald worden of er mogelijk vervolgstappen noodzakelijk worden geacht.

Overige beschermde vissoorten, soorten die veelal houden van wateren met een betere waterkwaliteit, zijn niet te verwachten. De soorten die in het nader onderzoek in 2013 onderzocht zijn, zoals bittervoorn en kleine modderkruiper zijn niet meer beschermd sinds 2017 (ingangsdatum Wnb). In de watergangen kunnen algemeen voorkomende vissen aanwezig zijn. Voor deze soorten is de zorgplicht van toepassing. Door te werken buiten de kwetsbare periodes van vissen (voortplantingsseizoen en winterrust) kan voorkomen worden dat er veel schade aan exemplaren gaat plaatsvinden. Globaal kan hier de periode van (februari) maart tot juli (augustus) voor aangehouden worden, afhankelijk van de weersomstandigheden. Het dempen van de watergangen dient zo te gebeuren dat exemplaren die erin zitten de kans krijgen om te vluchten naar een aangrenzend water. Er dient één richting op gewerkt te worden. Ook dient bagger eerst op de slootkant uitgespreid te worden om exemplaren te vangen en over te zetten naar naastgelegen wateren.

Niet vrijgestelde soorten amfibieën

Beschermde amfibiesoorten, soorten die veelal houden van wateren met een betere waterkwaliteit, zijn niet te verwachten. Ook zijn er geen beschermde amfibiesoorten naar voren gekomen in het bronnenonderzoek (NDFP).

Landhabitat van niet-vrijgestelde soorten wordt niet verwacht, strikt beschermde amfibieën zoals pool- en heikikker hebben specifieke habitatseisen, habitatseisen die niet voorkomen in het plangebied.

Vrijgestelde soorten amfibieën

Het water kan dienen als voortplantingswater van vrijgestelde amfibiesoorten (algemene soorten met minder specifieke habitateisen) zoals de gewone pad, bruine- en groene kikker en kleine watersalamander. Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen. Wel is de zorgplicht van toepassing. Het dempen van de watergangen dient zo te gebeuren dat exemplaren die erin zitten de kans krijgen om te vluchten naar een aangrenzend water. Er dient één richting op gewerkt te worden. Ook dient bagger eerst op de slootkant uitgespreid te worden om exemplaren te vangen en over te zetten naar naastgelegen wateren.

Reptielen

Reptielen zijn op een dergelijke locatie niet te verwachten, het ontbreekt aan geschikt habitat, zoals heide, zandverstuivingen of open bos.

Ongewervelden/ overige soorten

Het ontbreken van specifieke habitats zoals heide en (laag)veen, grote rivieren en oude, rottende eiken maakt dat de veelal veeleisende Habitatrichtlijnsoorten en exemplaren van de nationaal beschermde soorten van ongewervelden en overige soorten niet te verwachten zijn. In het bronnenonderzoek zijn soorten, zoals grote vos, grote weerschijnvlinder,

iepenpage, kleine ijsvogelvlinder niet aangetroffen. Wel is ten oosten van Andel in juli 2022 een rups van de teunisbloempijlstaart waargenomen (NDFF). De waardplanten van deze vlinder zijn voornamelijk wilgenroosje, teunisbloem, basterdwederik en kattenstaart. De volwassen vlinders worden vooral in mei en juni waargenomen, de rupsen in juli-augustus. Langs de slootkanten komt kattenstaart voor.

Er bestaat geen standaardprotocol voor het onderzoek naar de teunisbloempijlstaart. Het is gebruikelijk om te zoeken naar exemplaren rond de schemering in de vliegpiek van de soort (mei/juni). Daarnaast kan in juli op en rond geschikte waardplanten gezocht worden naar de tot wel zes centimeter grote rups.

De zorgplicht (art 1.11 Wnb)

Voor alle soorten geldt een zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat de initiatiefnemer passende maatregelen neemt om schade aan deze soorten te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het niet verontrusten of verstoren in de kwetsbare perioden zoals de winterslaap, de voortplantingstijd en de periode van afhankelijkheid van de jongen. De kwetsbare perioden zijn niet voor alle verschillende soortgroepen gelijk.

Indien vooraf bekend is dat werkzaamheden moeten worden uitgevoerd binnen de kwetsbare perioden van de betreffende soorten, is het zaak ervoor te zorgen dat het gebied tegen die tijd ongeschikt is als leefgebied voor die soorten.

5 CONCLUSIE

Onderdeel	Overtreding Wnb/ overige wetgeving	Nader onderzoek naar/ vervolg actie	Periode	Mitigatie
NNB	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Natura2000				
<i>Soorten</i>	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
<i>Stikstof</i>	Niet aan getoetst	AERIUS berekening	N.v.t.	Niet aan getoetst
Houtopstanden	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Kap	Mogelijk	Mogelijk gemeentelijk beleid van toepassing	N.v.t.	Mogelijk
Flora	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Vogels § 3.1. Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn				
Jaarrond beschermd nest Ransuil en roofvogels	Mogelijk	Bomencheck wanneer blad van de bomen is	Winter	Mogelijk
<i>Functioneel leefgebied</i>	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
<i>Niet jaarrond beschermd nest</i>	Nee	Zorgplicht	Broedseizoen loopt globaal van maart tot maart-augustus	Ingrepen zoveel mogelijk buiten het broedseizoen uitvoeren of starten
Grondgebonden zoogdieren Habitatrichtlijn en Nationaal				
<i>Verblijfplaatsen</i> Steenmarter § 3.3. Beschermingsregime andere soorten	Mogelijk	Nader onderzoek m.b.v. cameravallen	april – oktober m.b.v. diverse cameraopstellingen	Mogelijk alternatieve verblijfplaatsen aanbieden
Kleine marterachtigen § 3.3. Beschermingsregime andere soorten	Mogelijk	Nader onderzoek conform Handreiking Kleine Marters	april – oktober m.b.v. diverse cameraopstellingen	Mogelijk alternatieve verblijfplaatsen aanbieden
<i>Functioneel leefgebied</i> Kleine marterachtigen	Mogelijk	Nader onderzoek conform Handreiking Kleine Marters	april – oktober m.b.v. diverse cameraopstellingen	Mogelijk alternatieve verblijfplaatsen aanbieden
Vleermuizen § 3.2. Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn				
<i>Vaste verblijfplaatsen</i> Opstallen	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Bomen	Nee	Nee	N.v.t.	N.v.t.

<i>Essentieel foerageergebied</i>	Nee	Nee	N.v.t.	Tijdens de werkzaamheden en in de toekomstige situatie dient verstoring op omliggende bebouwing door licht voorkomen te worden.
<i>Essentiële vliegroute</i>	Nee	Nee	N.v.t.	
Amfibieën/ reptielen/vissen (niet vrijgestelde soorten)				
Grote modderkruiper § 3.3. Beschermingsregime andere soorten	Mogelijk	eDNA monsternamen en analyse	Jaarrond	Mogelijk
Ongewervelden/ overige soorten (streng en strikt beschermde soorten)				
Teunisbloempijlstaart	Mogelijk	Nader onderzoek	Mei – juni vliegende exemplaren Juli zoeken naar rupsen	Mogelijk
Vrijgestelde soorten en alle overige dieren en planten	Nee	Zorgplicht	Altijd	Zoveel mogelijk werken buiten kwetsbare periodes, eventueel verplaatsen exemplaren Zorgvuldig dempen van de watergangen (afwachten nadere onderzoeken)

BIJLAGE 1

WETTELIJK KADER

Wet natuurbescherming (Wnb)

De Flora- en faunawet is op 1 januari 2017 overgaan in de Wet natuurbescherming (Wnb). Deze wet dient ter vervanging van de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet en heeft als doel te komen tot één integrale en vereenvoudigde regeling van de natuurbescherming. Hierbij is de Europese regelgeving als uitgangspunt genomen. In de wet is nog steeds een deling van bescherming van soorten en gebieden (Natura2000).

Soortenbescherming

De Wet natuurbescherming kent een apart beschermingsregime voor soorten van de Vogelrichtlijn, een apart beschermingsregime voor soorten van de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern en het Verdrag van Bonn en een apart beschermingsregime voor andere soorten, die vanuit nationaal oogpunt beschermd worden.

Alle vogels, in totaal ruim 700 soorten, zijn beschermd (Vogelrichtlijn). Sommige soorten genieten een extra bescherming onder het verdrag van Bern of is het nest ervan jaarrond beschermd. Daarnaast worden ongeveer 230 overige Europese en nationale soorten beschermd.

- Verbodsbepalingen

Elk van deze beschermingsregimes kent zijn eigen verbodsbepalingen en vereisten voor vrijstelling of ontheffing van de verboden.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn § 3.1 Wn	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn § 3.2 Wn	Beschermingsregime andere soorten § 3.3 Wn
Art 3.1 lid 1 Het is verboden in het wild levende vogels opzettelijk te doden of te vangen.	Art 3.5 lid 1 Het is verboden soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen	Art 3.10 lid 1a Het is verboden soorten opzettelijk te doden of te vangen
Art 3.1 lid 2 Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen	Art 3.5 lid 4 Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen	Art 3.10 lid 1b Het is verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen
Art 3.1 lid 3 Het is verboden eieren te rapen en deze onder zich te hebben	Art 3.5 lid 3 Het is verboden eieren van dieren in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen	Niet van toepassing
Art 3.1 lid 4 en lid 5 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort	Art 3.5 lid 2 Het is verboden dieren opzettelijk te verstoren	Niet van toepassing
Niet van toepassing	Art 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen	Art 3.10 lid 1c Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen

Bron: Brochure Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen, ministerie EZ, versie 1.3 december 2016).

De verbodsbepalingen voor vogels en Habitatrichtlijnsoorten in de Wet natuurbescherming sluiten vrijwel één op één aan bij de bepalingen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. De verbodsbepalingen zijn gericht op de bescherming van individuen van soorten.

Verstoring van vogels is niet verboden indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort (artikel 3.1 lid 4 en lid 5). Het is aan de initiatiefnemer om zich ervan te vergewissen – en waar nodig aan te kunnen tonen – dat de op zich versturende activiteit geen bedreiging vormt voor de vogelsoort en aldus niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van de betreffende soort.

Het verbod om dieren opzettelijk te doden of te vangen en het verbod om vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of vernielen, is niet van toepassing op de bosmuis, huisspitsmuis of veldmuis, voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden (artikel 3.10 lid 3).

Opzettelijkheid

In de Wet natuurbescherming is bij meer verbodsbepalingen dan onder de Flora- en faunawet het opzetvereiste toegevoegd, in lijn met de artikelen van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn. In de Flora- en faunawet was alleen sprake van het opzetvereiste bij verontrusting (art 10). Hierdoor was de Flora- en faunawet strenger dan de verbodsbepalingen van de Habitatrichtlijn. Niet-opzettelijke handelingen waarbij de verbodsbepalingen overtreden worden, zijn nu niet langer verboden. Daarbij is van belang dat het Europees Hof van Justitie in zijn jurisprudentie heeft bepaald dat onder opzet ook voorwaardelijke opzet moet worden begrepen⁶⁾: *“Daarvan is sprake als iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of plant...”*.

- Ontheffing of vrijstelling

Om af te mogen wijken van de verbodsbepalingen via een ontheffing of vrijstelling moet aan drie criteria zijn voldaan:

- Ten eerste mag alleen van de verbodsbepaling afgeweken worden als er geen andere bevredigende oplossing voor de handeling mogelijk is.
- Ten tweede moet tegenover de afwijking van het verbod een in de wet genoemd belang staan. De wet geeft voor de verschillende beschermingsregimes aan wat die belangen zijn.
- Ten slotte mag de ingreep geen afbreuk doen aan de staat van instandhouding van de soort.

De drie criteria op grond waarvan van de verbodsbepalingen afgeweken kan worden, zijn eveneens uit deze twee richtlijnen overgenomen. Dat betekent dat de verbodsbepalingen niet overtreden mogen worden, tenzij men een ontheffing kan krijgen (het zogenoemde ‘nee, tenzij-principe’).

Als aan deze drie vereisten voldaan is, kan een ontheffing worden verleend. Voor een aantal handelingen zijn bovendien vrijstellingenmogelijk, bijvoorbeeld in de vorm van een provinciale verordening of een gedragscode.

Vrijstellingen kunnen in principe gelden voor alle drie de beschermingsregimes. Vrijstellingen van verbodsbepalingen zoals die gelden voor Vogelrichtlijn- of Habitatrichtlijnsoorten, kunnen alleen verleend worden voor in de Europese Vogelrichtlijn of Europese Habitatrichtlijn genoemde belangen. Om soorten vrij te stellen, zal altijd voldaan moeten zijn aan de vereisten van de wet, met name de afweging dat de vrijstelling geen afbreuk mag doen aan het streven de populatie van de betrokken soort in hun natuurlijk verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (voor Habitatrichtlijnsoorten en andere soorten) dan wel dat de vrijstelling niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van vogelsoorten.

Belangen voor ontheffingsverlening of vrijstelling onder de Wet natuurbescherming

Voor vogels beschermd onder de Vogelrichtlijn kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
- ter bescherming van flora of fauna;
- voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt,
- om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan.

Voor soorten beschermd onder de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern of het Verdrag van Bonn kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
- ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom;
- in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
- voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten, of
- om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben.

Voor andere, 'nationaal' beschermde soorten kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- de belangen die gelden voor soorten van de Habitatrichtlijn zoals hierboven genoemd;
- in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daaropvolgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
- ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
- ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
- ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied,
- in het algemeen belang van de betreffende soort.

Provinciale staten kunnen vrijstelling van de verbodsbepalingen verlenen. Dit moet worden geregeld in een provinciale verordening. In de verordening of regeling staat aangegeven voor welke verbodsbepalingen, voor welke handelingen en voor welke soorten de vrijstelling geldt. Onder meer op basis van regionale verschillen in de staat van instandhouding van soorten kunnen de vrijgestelde soorten per provincie verschillen.

Overzicht algemene vrijstellingen soorten per provincie

Op basis van door PS vastgestelde provinciale verordeningen d.d. 25 april 2022

Nederlandse Naam	Wetenschappelijke Naam	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland	Ministerie EZ (AMVB RN art 3.31)
<i>Zoogdieren</i>														
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bosmuis*	<i>Apodemus sylvaticus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>	✓	✓	V5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
EEKHOORN	<i>Sciurus vulgaris</i>						V1							
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Haas	<i>Lepus europeus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>	✓	✓	V5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Huisspitsmuis*	<i>Crocidura russula</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Molmuis	<i>Arvicola scherman</i>						✓							
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Steenmarter	<i>Martes foina</i>			✓			V2							
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Veldmuis*	<i>Microtus arvalis</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>	✓	✓	V5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>						✓							
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Amfibieën en reptielen</i>														
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>						V3							
Kleine watersalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Levendbarende hagedis	<i>Zootoca vivipara</i>						V4							
Meerkikker	<i>Pelophylax ridibundus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Middelste groene kikker / Bastaardkikker	<i>Pelophylax klepton esculentus</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<i>wettelijke belangen:</i>														
3.10.2.a / Rnb 3.31.d	ikv RO en gebruik van gebieden	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.10.2.d	voorkomen onnodig lijden		✓								✓			
3.10.2.e / Rnb 3.31.b	ikv bestendig beheer of onderhoud landbouw of bosbouw	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.10.2.f / Rnb 3.31.a	ikv bestendig beheer of onderhoud overig	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.10.2.g	ikv bestendig beheer of onderhoud landsch kwaliteiten bepaald gebied	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	
3.10.2.i / Rnb 3.31.c	bestendig gebruik					✓						✓		✓
(geldt alleen voor vrijgestelde amfibieën) ikv bescherming wilde flora, fauna & habitats, en onderzoek & onderwijs										✓				
<i>verbodsbepalingen:</i>														
art. 3.10, lid 1, onder a	doden	V**		V**		V**			✓		V**	✓	✓	✓
art. 3.10, lid 1, onder a	vangen	V**	✓	V**	V**	V**	V**	✓	✓	V**	✓	✓	✓	✓
art. 3.10, lid 1, onder b	beschadigen of vernielen vaste voortplantings- of rustplaatsen	✓	✓	V**	✓	✓	✓	✓	✓	V**	✓	✓	✓	✓

Legenda:

√ soort is vrijgesteld

* voor deze soorten daarnaast algemene vrijstelling in/op gebouwen en bijbehorende erven Wnb 3.10 3e lid

** de vrijstelling is verleend onder specifieke voorwaarden. Doden is niet altijd voor iedere soort toegestaan. Ga naar de betreffende verordening of regeling voor meer informatie.

1 de vrijstelling geldt in de periode maart- april en juli tot en met november

2 de vrijstelling geldt in de periode 15 augustus tot en met februari

3 de vrijstelling geldt in de periode juli, augustus en september

4 de vrijstelling geldt in de periode 15 augustus tot en met 15 oktober

5 de vrijstelling voor deze soorten wordt ingetrokken met de inwerkingtreding van de Omgevingsverordening 2022.

Opmerking bij Friesland: Er gelden allerlei aanvullende voorschriften aan de vrijstelling mbt doden, vangen, vrijlaten en beschadigen of vernielen van verblijfplaatsen. In de stukken wordt ook vrijstelling gegeven voor de mol, maar deze is niet beschermd onder de Wnb. Deze omissie wordt rechtgezet bij de inwerkingtreding van de Omgevingsverordening 2022.

(Bron: *Natuurinclusief*, april 2022).

- Gedragscode

Voor regulier voorkomende werkzaamheden en ruimtelijke ontwikkeling kan een vrijstelling van de verbodsbepalingen mogelijk zijn als u handelt conform een goedgekeurde gedragscode. Het kan gaan om handelingen in het kader van bestendig beheer of onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkeling of inrichting. Zo is het onder de Wet natuurbescherming mogelijk om via een gedragscode Europees beschermde vogel- en andere dier- en plantensoorten vrij te stellen bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, mits er sprake is van een bij respectievelijk Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn genoemd belang. In een gedragscode is beschreven hoe zorgvuldig gewerkt wordt opdat schade aan beschermde dieren en planten wordt voorkomen of tot een minimum beperkt.

Gedragscodes zijn bedoeld voor organisaties die in hun reguliere taken of activiteiten regelmatig met de wet te maken hebben. Elke sector kan een gedragscode opstellen en laten goedkeuren. Wanneer een gedragscode is goedgekeurd, kan eenieder die aantoonbaar in overeenstemming met de betreffende gedragscode handelt, zonder ontheffing de handelingen verrichten. Er kan gecontroleerd worden of er gehandeld wordt volgens de gedragscode. Dat dient aangetoond te worden; de bewijslast dat er correct wordt gehandeld ligt bij de initiatiefnemer.

Gedragscodes worden goedgekeurd door de Minister van EZ, in overleg met de provincies. De goedkeuring geldt voor een periode van maximaal vijf jaar.

- Ecologisch onderzoek laten uitvoeren

Voordat de beoogde ingreep kan plaatsvinden dient inzichtelijk gemaakt te zijn dat er door de ingreep geen overtreding zal plaatsvinden van de Wet natuurbescherming.

Meestal wordt eerst een zogenaamde quickscan (natuurtoets) flora en fauna uitgevoerd. Uit dit onderzoek dient naar voren te komen of er vervolgstappen genomen dienen te worden. De vervolgstappen kunnen bestaan uit een nader onderzoek, het nemen van mitigerende maatregelen en/ of het aanvragen van een ontheffing.

De bepalingen van de Wet natuurbescherming zijn alleen van toepassing als op of rondom de locatie waar de werkzaamheden gaan plaatsvinden beschermde planten en/of dieren

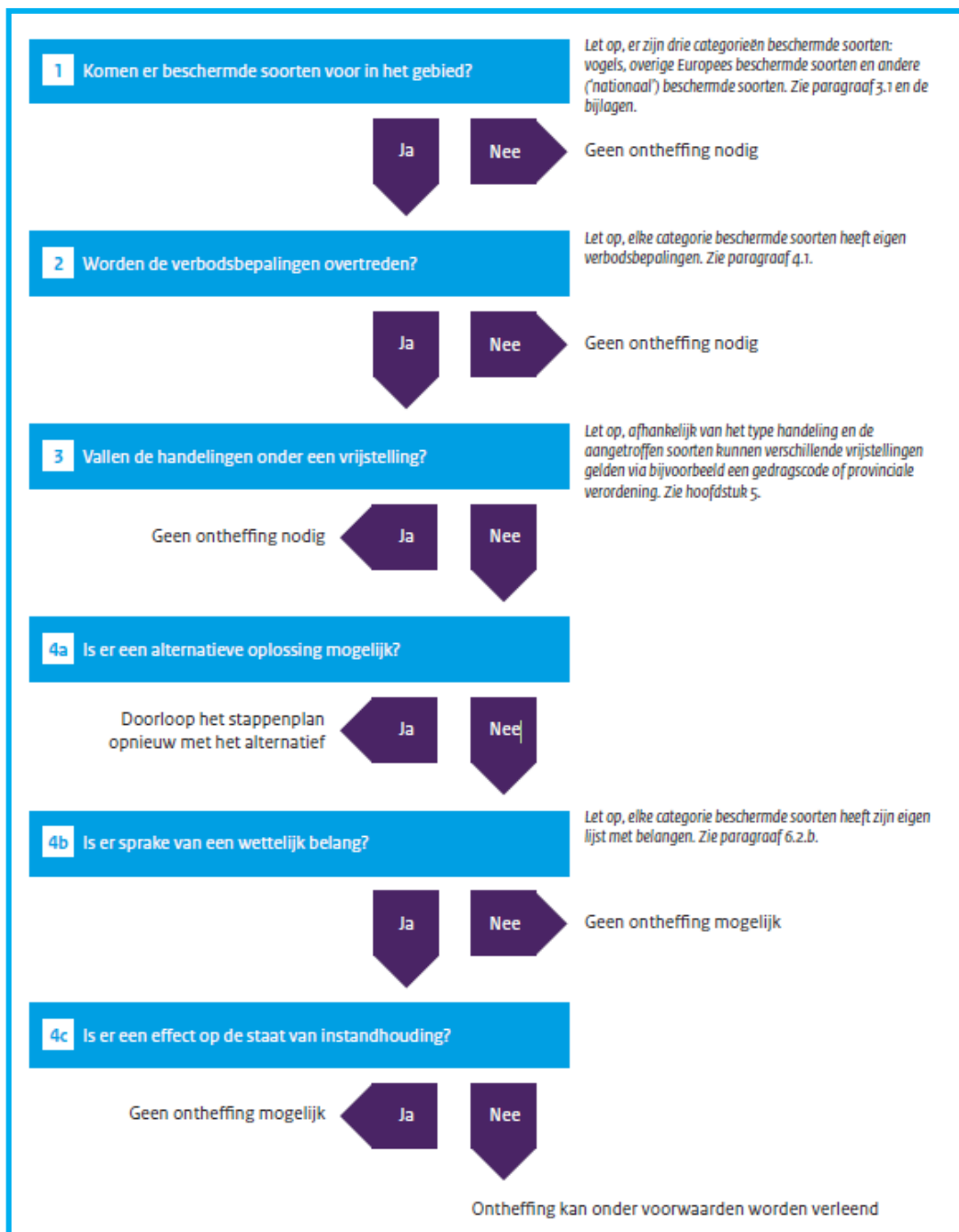
voorkomen of als zich daar hun nesten, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen bevinden. Het plangebied is het gebied waar de daadwerkelijke handeling wordt uitgevoerd. Afhankelijk van de kenmerken van de activiteit kunnen storende factoren ook optreden buiten het plangebied. Denk aan verstoring door geluid, waardoor bijvoorbeeld het verbod om soorten opzettelijk te verstoren wordt overtreden.

Hoe groot het onderzoeksgebied is hangt dan ook af van de invloedssfeer van de werkzaamheden. Het onderzoeksgebied is vaak groter dan het plangebied.

Andere leefgebieden van een diersoort, zoals foerageergebieden of vaste vliegroutes, worden volgens de uitleg van het Guidance document niet beschermd, tenzij deze samenvallen met de voortplantings- of rustplaatsen. Jurisprudentie maakt echter duidelijk dat in het geval van Habitatrichtlijnsoorten het zodanig verstoren van vaste vliegroutes en/of beschadigen van foerageergebied dat de soort om die reden deze vaste voortplantings- of rustplaatsen (die buiten het plangebied zijn gelegen) zal verlaten, wel onder het verbod van de Habitatrichtlijn valt).

De redenering hierbij is dat bij een dergelijke verstoring de ecologische functionaliteit van de voortplantings- of rustplaatsen niet meer gegarandeerd is. In deze gevallen is dan ook artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming van toepassing.

Het ministerie van Economische Zaken heeft een stappenschema opgesteld die door initiatiefnemers doorlopen dient te worden.

Bron: Brochure Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen, ministerie EZ, versie 1.3 december 2016).

Natura2000 (gebiedsbescherming)

Gebieden die bescherming genieten zijn Natura2000-gebieden (Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden).

Handelingen binnen beschermde gebieden die de wezenlijke kenmerken van het gebied aantasten, zijn in principe verboden en worden slechts onder strikte voorwaarden toegestaan. Bij ruimtelijke ingrepen in de nabije omgeving van de beschermde gebieden moet worden bepaald in hoeverre de externe werking van de ingreep een effect heeft op het beschermde gebied. Indien er negatieve effecten te verwachten zijn, bijvoorbeeld door een toename van stikstofdepositie, dient er een vervolgonderzoek plaats te vinden. Mogelijk dient er een vergunning Wnb aangevraagd te worden.

Houtopstanden

De bescherming van houtopstanden is geregeld in hoofdstuk 4 van de Wet natuurbescherming.

Het is verboden houtopstanden geheel of gedeeltelijk te vellen of te doen vellen, zonder voorafgaande melding bij de provincie. Een houtopstand is hierbij gedefinieerd als een eenheid van bomen of struiken met een oppervlakte van ten minste 1.000 vierkante meter of een rijbeplanting die meer dan 20 bomen omvat. De wet schrijft verder voor dat wanneer een houtopstand geheel of gedeeltelijk is geveld, de grond binnen drie jaar moet worden herbeplant.

Bovenstaande bescherming geldt niet voor alle houtopstanden. De regels zijn niet van toepassing op houtopstanden op erven of in tuinen, op fruitbomen, op windschermen om boomgaarden, op naaldbomen bedoeld om te dienen als kerstbomen, op kweekgoed, op bepaalde beplantingen van wilgen of populieren, op bepaalde beplantingen bedoeld voor de productie van houtige biomassa en op houtopstanden binnen de, bij besluit van de gemeenteraad, vastgelegde grenzen van de bebouwde kom. Ook voor het dunnen van een houtopstand gelden de regels niet.

De provincie kan regels stellen ten aanzien van de meldingsplicht en de plicht tot herbeplanting. Ook kan de provincie een ontheffing verlenen ten behoeve van herbeplanting op andere grond. Verder kan de provincie ontheffing verlenen en kan de provincie bij verordening vrijstelling verlenen van zowel de meldingsplicht als de plicht tot herbeplanting.

Nationaal Natuur Netwerk/ Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De bescherming van het Nationaal Natuurnetwerk/ Natuurnetwerk Nederland (NNN, de voormalige EHS) komt voort uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Het netwerk kan in verschillende provincie andere benamingen hebben, zo heet de NNN in provincie Gelderland het Gelders Natuurnetwerk (GNN) en in Noord-Brabant het Natuurnetwerk Brabant.

Dit NNN is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur voorrang heeft. Het netwerk helpt voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het NNN kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur.

In het NNN liggen: bestaande natuurgebieden (waaronder Natura2000, gebieden waar nieuwe natuur aangelegd wordt, landbouwgebieden (beheerd volgens agrarisch natuurbeheer) en ruim 6 miljoen hectare grote wateren: meren, rivieren, de kustzone van de Noordzee en de Waddenzee.

In het netwerk geldt voor nieuwe ontwikkelingen het 'nee, tenzij'-principe. Ruimtelijke ingrepen zijn niet toegestaan, tenzij er geen alternatieven zijn. Ook moeten de

ontwikkelingen een groot openbaar belang hebben. De schadelijke effecten van de activiteit op de natuur moeten bovendien worden gemitigeerd. De kernkwaliteiten en omgevingscondities vormen het toetsingskader. De initiatiefnemer dient onderzoek te doen naar eventuele significant negatieve effecten die een activiteit kan hebben op het NNN.

Overige natuurgebieden

Buiten de bescherming van de Wet natuurbescherming en het NNN bevinden zich ook natuurgebieden beschermd middels provinciaal beleid, veelal beschreven in Omgevingsplannen of Streekplannen. In dit provinciale beleid is de bescherming van bijvoorbeeld ganzenfoeragegebied en weidevogelgebied uitgewerkt.

Rode Lijst

Rode Lijst soorten zijn soorten die zijn opgenomen op officiële, door het parlement bekrachtigde en in de Staatscourant gepubliceerde, lijsten van soorten die gevoelig of kwetsbaar zijn of zelfs direct in hun voortbestaan bedreigd worden. De bedreigde dier- en plantensoorten op de Rode Lijsten hebben geen juridische status, tenzij ze ook in de wet zijn opgenomen.

De aanwijzing van nationale soorten is mede gebaseerd op de status die de soorten in de rode lijsten hadden ten tijde van het opstellen van de Wnb.

BIJLAGE 2

LIJSTEN BESCHERMDE SOORTEN

Soorten beschermd onder paragraaf 3.2 van de Wet natuurbescherming (artikel 3.5 en 3.8)

Nederlandse naam Latijnse naam

Planten (4)

Drijvende waterweegbree	Luronium natans
Groenknolorchis	Liparis loeselii
Kruipend moerasscherm	Aptum repens
Zomerschroeforchis	Spiranthes aestivalis

Zoogdieren terrestisch (8)

Bever	Casor fiber
Hamster	Cricetus cricetus
Hazelmuis	Muscardinus avellanarius
Eurazische lynx	Lynx lynx
Noordse woelmuis	Microtus oeconomus
Otter	Lutra lutra
Wilde kat	Felis silvestris
Wolf *)	Canis lupus

Vleermuizen (22)

Bechsteins vleermuis	Myotis bechsteinii
Bosvleermuis	Nyctalus leisleri
Brandts vleermuis	Myotis brandtii
Franjesaart	Myotis nattereri
Gewone baardvleermuis	Myotis mystacinus ssp. mystacinus
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus
Grijze grootoorvleermuis	Plecotus auritus
Grote hoefijzerneus	Rhinolophus ferrumequinum
Grote rosse vleermuis	Nyctalus lasiopterus
Ingekorven vleermuis	Myotis emarginatus
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus pygmaeus
Kleine hoefijzerneus	Rhinolophus hipposideros
Laavvleeger	Eptesicus serotinus
Meervleermuis	Myotis dasycneme
Mopsvleermuis	Barbastella barbastellus
Noordse vleermuis	Eptesicus nilssonii
Rosse vleermuis	Nyctalus noctula
Ruige dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii
Tweekleurige vleermuis	Vespertilio murinus
Vale vleermuis	Myotis myotis
Wauervleermuis	Myotis daubentonii

Zoogdieren marien (5)

Bruinvot	Phocoena phocoena
Gewone dolfin	Delphinus delphis
Tuimelaar	Tursiops truncatus
Witflankdolfin	Lagenorhynchus acutus
Witsnuitdolfin	Lagenorhynchus albotrochus

Vissen (2)

Houting	Coregonus oxyrinchus
Steur	Acipenser sturio

Amfibieën (8)

Boomkikker	Hyla arborea
Geelbuikvuurpad	Bombina variegata
Hefkikker	Rana arvalis
Kamsalamander	Triturus cristatus
Knoflookpad	Pelobates fuscus
Poelkikker	Rana lessonae
Rugstreeppad	Bufo calamita
Vroedmeesterpad	Alytes obstetricans

Reptielen (3)

Gladde slang	Coronella austriaca
Muurhagedis	Podarcis muralis
Zandhagedis	Lacerta agilis

Vlinders (7)

Donker pimpernelblauwje	Maculinea nausithous
Groete vuurvinder	Lycaena dispar
Moerasparelmoervinder *)	Euphydryas aurinia
Pimpernelblauwje	Maculinea teletus
Teuntsbloempijlstaart	Proserpinus proserpina
Tijmblauwje *)	Maculinea arion
Zilverstreephoofbeestje *)	Coenonympha hero

Libellen (8)

Bronslibel *)	Oxygasera curditi
Gaffellibel	Ophiogomphus cecilia
Gevleete witsnuitlibel	Leucorrhinia pectoralis
Groene glazenmaker	Aeshna viridis
Noordse winterjuffer *)	Sympecma paedisca
Ooseltjke witsnuitlibel *)	Leucorrhinia albifrons
Rietrombout	Gomphus flavipes
Sterltjke witsnuitlibel	Leucorrhinia caudalis

Kevers (5)

Brede geelrandwaterroofkever	Dytiscus laetivimus
Gestreepte waterroofkever	Graphoderus bilineatus
Heldenbok	Cerambyx cæro
Juchdeerkever	Osmoderma eremita
Vermiljoenkever	Cucujus cinnabarinus

Overige soorten (2)

Bazafse stroommossel	Unio crassus
Platte schijfhoren	Anisus vorticulus

*) Soorten verdwenen uit Nederland maar die toch beschermd zijn op grond van artikel 3.5 en 3.8 omdat er een gereede kans op terugkeer bestaat

Soorten beschermd onder paragraaf 3.3 van de Wet natuurbescherming (artikel 3.10 en 3.11)

Nederlandse naam	Ladijnse naam				
Planten (76)					
Akkerboerbloem *)	Ranunculus arvensis	Smalle raaf *)	Galeopsis angustifolia	Hazelworm	Anguis fragilis
Akkerdoornzaad *)	Tortilis arvensis	Spits havikskruid *)	Hieracium lacucella	Levendbarende hagedis	Lacerta vivipara
Akkerogenroost *)	Odonites vernus vernus	Steenbraam *)	Rubus saxatilis	Ringslang	Natrix natrix
Bekliede ogenroost *)	Euphrasia rosakoviana	Stijve wolfsmelk *)	Euphorbia serotina		
Berggamber *)	Teucrium montanum	Tengere distel *)	Carduus tenuiflorus	Vissen (6)	
Bergnachtsorchis *)	Platanthera chlorantha	Tengere veldmuur *)	Minuartia hybrida	Beekdonderpad	Cottus rhenanus
Blaasvaren	Cystopteris fragilis	Troggamber *)	Teucrium botrys	Beekpriek	Lamprologus planeri
Blauw gutchelheil *)	Anagallis arvensis foemina	Veenbloembies *)	Scheuchzeria palustris	Elrits	Phoxinus phoxinus
Bokkenorchis *)	Chenopodium glossum	Vitegenorchis	Ophrys insectifera	Gestuppelde alver	Alburnoides bipunctatus
	hircinum	Vroege ereprijs *)	Veronica praecox	Groene modderkrutjer	Misgurnus fossilis
Bosboerbloem *)	Ranunculus pol. nemorosus	Wilde averuit *)	Arenaria c. campestris	Kwabaal *)	Lota lota
Bosdravik *)	Bromopsis r. benekenti	Wilde ridderspoor *)	Consolida regalis		
Brave hendrik *)	Chenopodium bonus-henricus	Wilde weik *)	Melampyrum arvense	Vlinders (20)	
		Wolfskers *)	Atropa bella-donna	Aardbeenvlinder *)	Pyrgus malvae
Brede wolfsmelk *)	Euphorbia platyphyllos	Zandwolfsmelk *)	Euphorbia seguieriana	Bosparelmoervlinder *)	Melitaea athalia
Breed wollegras *)	Eriophorum latifolium	Zinkvoeltje	Viola lutea calaminaria	Bruin dikkopje	Erynnis iages
Bruinrode wespensorchis	Euphrasia rosakoviana	Zweedse kornoelje *)	Cornus suecica	Bruine etkenpage *)	Saxtrum filix
Dennenorchis *)	Goodyera repens			Dulparelmoervlinder *)	Argynnis niobe
Dreps *)	Bromus secalinus	Zoogdieren terrestisch (31)		Gentiaanblauwje *)	Maculinea alcon
Echte gamber *)	Teucrium cham. germanicum	Aardmuis	Microtus agrestis	Groene parelmoervlinder *)	Argynnis aglaja
		Boommarter	Maris maries	Groene vos *)	Nymphalis polychloros
Franjegenstaen	Geniainella ciliata	Bosmuis	Apodemus sylvaticus	Groene weerschijnvlinder *)	Apatura iris
Geelgroene wespensorchis *)	Euphrasia rosakoviana	Bunzing	Musela puortus	Jepenpage	Saxtrum w-album
Geplootde vrouwenmansel *)	Valeriana dentata	Damhert	Dama dama	Kleinne heivlinder *)	Hipparchia satulius
Geande welsla *)	Valeriana dentata	Das	Meles meles	Kleinne Ijsvogelvlinder *)	Limenitis camilla
Gevlekt zonneroosje *)	Tuberaria guttata	Dwergmuis	Micromys minutus	Kommavvlinder *)	Hesperia comma
Glad biggenkruid *)	Hypochaeris glabra	Dwergspitsmuis	Sorex minutus	Sleedoorpage *)	Thecla betulae
Gladde zegge *)	Carex laevigata	Edelhert	Cervus elaphus	Spiegeldikkopje *)	Heeroperius morpheus
Groene nachtorchis	Coeloglossum vitride	Eekhoorn	Sciurus vulgaris	Veenbesblauwje *)	Plebeus opdiele
Groensteel *)	Asplenium vitride	Egel	Eriaceus europaeus	Veenbesparelmoervlinder	Boloria aquilonaris
Groot spiegelklokje *)	Legousia speculum-venerts	Eikelmuis	Elomys quercinus	Veenhooftbeesje	Coenonympha tullia
		Gewone bosspitsmuis	Sorex araneus	Veldparelmoervlinder	Melitaea cinxia
Grote bosgaardbet *)	Fragaria moschata	Grote bosmuis	Apodemus flavicollis	Zilveren maan *)	Boloria selene
Grote leeuwenklauw *)	Aphanis arvensis	Haas	Lepus europaeus		
Honingorchis	Hemimatum monorchis	Hermelijn	Musela erminea	Libellen (8)	
Kalkboerbloem *)	Ranunculus polyanthenos ssp. polyanthenoides	Hutspitsmuis	Crocidura russula	Beekrombout *)	Gomphus vulgatus
		Konijn	Oryzolagus cuniculus	Bosbeekjuffer *)	Calopteryx virgo
Kalkkeerp *)	Centaurea calcitrapa	Molmuis *)	Arvicola scherman	Donkere waterjuffer *)	Coenagrion armatum
Karhutzeranjer *)	Dianthus carthusianorum	Ondergrondse woelmuis	Microtus subterraneus	Gevlekte glanslibel *)	Somatochlora flavomaculata
Karwtjsele *)	Selinum carvifolia	Ree	Capreolus capreolus	Gewone bronlibel *)	Cordulegaster boltonii
Kleinne ereprijs *)	Veronica verna	Rosse woelmuis	Clethrionomys glareolus	Hoogveenglanslibel *)	Somatochlora arctica
Kleinne Schorseneer *)	Scorzenera humilis	Steenmarter	Maris foena	Kempense heidelibbel *)	Sympetrum
Kleinne wolfsmelk *)	Euphorbia exigua	Tweekleurige bosspitsmuis	Sorex coronatus	Speerwaterjuffer *)	Coenagrion hastulatum
Kluwenklokje	Campanula glomerata	Veldmuis	Microtus arvalis		
Knollathyrus *)	Lathyrus linifolius	Veldspitsmuis	Crocidura leucodon		
Knolspirea *)	Filipendula vulgaris	Vos	Vulpes vulpes		
Korensla *)	Amosotis minima	Waterspitsmuis	Neomys fodiens		
Kranskarwtj *)	Carum veridicillium	Wezel	Musela nivalis		
Krupplijn *)	Thymus praecox	Wild zwijn	Sus scrofa		
Lange zonnedaaw	Drosera longifolia	Woelrat	Arvicola terrestris		
Liggende ereprijs *)	Veronica prostrata				
Moeragamber *)	Teucrium scordium	Zoogdieren marien (2)			
Muurbloem	Erysimum cheiri	Gewone zeehond	Phoca vitulina	Kevers (1)	
Naakte lathyrus *)	Lathyrus aphaca	Grijze zeehond	Halichoerus grypus	Vliegend hert	Lucanus cervus
Naaldenkervel *)	Scandix peccen-venerts				
Prijscheefkelk	Arabis h. sagittata	Amfibieën (8)			
Roggeleite *)	Lilium bulbiferum croceum	Alpenwatersalamander	Triturus alpestris	Overige soorten (1)	
		Bruine kikker	Rana temporaria	Europese rivierkreeft	Asiacus asiacus
Rood peperboompje *)	Daphne mezereum	Gewone pad	Bufo bufo		
Rozenkransje *)	Aniennaria dioica	Kleinne watersalamander	Triturus vulgaris		
Ruw parelzaad *)	Lithospermum arvense	Meerkikker	Rana ridibunda		
Stofzaad *)	Monoetropa hypopitys	Middelse groene kikker	Rana klepton esculenta		
Scherpkruid *)	Asperugo procumbens	Vinpoosalamander	Triturus helveticus		
Schubvaren	Ceserach officinarum	Vuursalamander	Salamandra salamandra		
Schubzegge *)	Carex leptocarpa				
		Reptielen (4)			
		Adder	Vipera berus		

*) soort die geen wettelijke bescherming had onder de Flora- en faunawet

BIJLAGE 3

JAARROND BESCHERMDE NESTEN

Mogelijk dat in de loop der tijd per provincie de lijst met jaarrond beschermde nesten wordt aangepast. Voor een actuele stand van zaken dient altijd de stand van zaken in de desbetreffende provincie bekeken te worden.

(bron: website natuurinclusief)

Vogels jaarrond beschermde nesten

soort	categorie
Boomvalk	4
Buizerd	4
Gierzwaluw	2
Grote gele kwikstaart	3
Havik	4
Huismus	2
Kerkuil	3
Oehoe	3
Ooievaar	3
Ransuil	4
Roek	2
Slechtvalk	3
Sperwer	4
Steenuil	1
Wespendief	4
Zwarte wouw	4

Vogels met jaarrond beschermde nesten als er sprake is van ecologisch zwaarwegende redenen

soort	categorie
Blauwe reiger	5
Boerenzwaluw	5
Bonte vliegenvanger	5
Boomklever	5
Boomkruiper	5
Bosuil	5
Bridduiker	5
Draaihals	5
Eldereend	5
Ekster	5
Gekraagde roodstaart	5
Glanskop	5
Grauwe vliegenvanger	5
Groene specht	5
Grote bonte specht	5
Hop	5
Hulswaluw	5
Lisvogel	5
Kleine bonte specht	5
Kleine vliegenvanger	5
Koolmees	5
Kortsnavelboomkruiper	5
Oeverzwaluw	5
Pimpelmees	5
Raaf	5
Ruigpootuil	5
Spreeuw	5
Tapuit	5
Torenvalk	5
Zeearend	5
Zwarte kraai	5
Zwarte mees	5
Zwarte roodstaart	5
Zwarte specht	5

uitleg:

categorie 1:	Jaarrond gebruikte nesten (steenuil)
categorie 2:	Zeer honkvaste koloniebroeders of afhankelijk bebouwing
categorie 3:	Zeer honkvaste broeders of afhankelijk bebouwing (geen kolonie)
categorie 4:	Vogels die ieder jaar terugkeren naar specifiek nest
categorie 5:	Honkvaste broeders, maar voldoende flexibel

BIJLAGE 4

BRONNEN

www.brabant.nl
www.natura2000.nl
www.NDFF.nl
www.nederlandsesoorten.nl
www.ravon.nl
www.synbiosys.alterra.nl
www.sovon.nl
www.vleermuizenindestad.nl
www.vogelbescherming.nl
www.vogelvisie.nl
www.zoogdiervereniging.nl